

97%D0%BD%D1%96_2015. (дата звернення 5.05.2018).

Обрані на відповідних виборах депутати місцевої ради. URL: http://www.cvk.gov.ua/pls/vm2015/PVM057?PID112=12&PID102=5441&PF7691=5441&PT001F01=100&rej=0&pt00_t001f01=100. (дата звернення 5.05.2018).

Відомості про підрахунок голосів виборців в межах одномандатних виборчих округів. URL: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/wp039?PT001F01=910>. (дата звернення 5.05.2018).

Соціологічна служба «Український наступ». URL: <https://www.slideshare.net/UkrN/2018-89296724>. (дата звернення 5.05.2018).

В електоральних симпатіях харьковчан с большим отрывом лидирует «Оппозиционный

блок», - опрос "Софии". URL: <https://ukranews.com/news/544782-v-ehlektoralnykh-sympatyuyakh-kharkovchan-s-bolshym-otryvom-lydyruet-oprozycyonnyu-blok-opros-sofyu>. (дата звернення 5.05.2018).

СМИ опубликовали результаты опроса Харьковчан по выборам президента. URL: <https://apostrophe.ua/news/society/2018-01-04/smi-opublikovali-rezultaty-oprosa-harkovchan-po-vyiboram-prezidenta/117720>. (дата звернення 5.05.2018).

Результаты социологических опросов. URL: http://ukraine-elections.com.ua/socopros/parlamentskie_vybory. (дата звернення 5.05.2018).

УДК: 323.2-042.3: [323.1 + 316.34]

Попков Д. О.

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК КОНСЕНСУСУ В РОЗКОЛОТОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Розглядається механізм функціонування виборчої системи з точки зору сприйняття її у якості інституту консолідації розколотого суспільства. Акцентується увага на необхідності забезпечення консенсусу не лише на стадії прийняття політичних рішень представницькими органами влади, але й на етапі їх формування. За допомогою міждисциплінарної аналогії з засадами оцінки прийнятності функціонування судових органів за усталеною міжнародною практикою показується важливість аспекту консолідуючої комплектації легіслатур для стабілізації суспільства.

Ключові слова: виборча система, об'єктивна безсторонність, ідентичність, розколоте суспільство, консоціація.

Попков Д. А

ПРИНЦИПЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ КАК ФАКТОР КОНСЕНСУСА В РАСКОЛОТОМ ОБЩЕСТВЕ

Рассматривается механизм функционирования избирательной системы с точки зрения восприятия ее в качестве института консолидации расколотого общества. Акцентируется внимание на необходимости обеспечения консенсуса не только на стадии принятия политических решений представительскими органами власти, но и на этапе их формирования. С помощью междисциплинарной аналогии с принципами оценки приемлемости функционирования судебных органов согласно устоявшейся международной практике показывается важность аспекта консолидирующей комплектации легислатур для стабилизации общества.

Ключевые слова: избирательная система, объективная беспристрастность, идентичность, расколотое общество, консоциация.

Popkov D.

PRINCIPLES OF OPERATION OF THE ELECTORAL SYSTEM AS A CONSENSUS
FACTOR IN A SPLIT SOCIETY

The article deals with the mechanism of functioning of the electoral system from the point of view of its perception as an institution for consolidating a split society. Attention is focused on the need to ensure consensus not only at the stage of political decision-making by the representative authorities, but also at the previous stage of their formation. The importance of the aspect of the consolidating bundling of legislatures for the stabilization of society is shown with the help of an interdisciplinary analogy of the principles of assessing the acceptability of the functioning of the judiciary according to established international practice.

Key words: electoral system, objective impartiality, identity, split society, consociation.

Через характерний для української дійсності динамізм у формулюванні та нетривалості сталого існування кожної редакції правил функціонування електоральної системи остання сприймається суспільною свідомістю скоріше як сфера, якщо не протилежна таким категоріям, як «стабілізація держави» і «консолідація суспільства», то, принаймні, як така що не належить до таких категорій. Питанням пошуку належного балансу та налагодження виборчої системи цікавились і опікувались фахівці у сфері політології, соціології, юриспруденції впродовж всього часу з моменту проголошення незалежності України, обираючи критеріями інтереси державотворення, розвитку політичної та партійної систем, просування демократії або забезпечення/збереження влади тих чи інших правлячих кіл. Своєю чергою, існуючий стан низького рівня довіри суспільства до органів влади, наявність глибоких ліній розмежування всередині соціуму (найочевиднішими ознаками чого є питання приналежності/захоплення храмів між різними конфесіями, запровадження нових правил функціонування мовного простору для ЗМІ та освіти, що викликають занепокоєння сусідніх країн, які проєціюють свій вплив на національні меншини в Україні, світоглядні розбіжності у ставленні до подій історичного минулого тощо), загроза цілісності території держави не лише через конфлікт, що триває на Сході України, але й через сепаратистські загрози в діяльності і позиції певних кіл етнічних меншин (залишимо поза увагою цієї публікації питання щодо причин та сприятливих чинників такої тенденції) і на Західних теренах держави, на фоні нового електорального циклу постійно актуалізує запит на чинники консолідації. Важливість відшукування таких чинників саме у сфері

інституційного дизайну виборчої системи підтверджується висновками таких відомих дослідників, як Р.Таагепера та М.С.Шугарт, згідно з якими особливості електоральної системи здатні викликати значні політичні наслідки і навіть розпад країни. При цьому вони слушно зауважують, що абсолютної свободи у виборі електоральної системи не існує, оскільки вона обмежена місцевими політичними умовами та традиціями, а електоральні системи є досить інертними (Таагепера 1997).

На нашу думку, в окреслених умовах жоден з напрямків теоретичного пошуку, результат якого потенційно здатен запропонувати рецепти об'єднувального впливу на суспільство, не може бути зайвим. Більш того, якщо належне осмислення та подальше налагодження ефективного, з точки зору суспільного консенсусу, функціонування виборчої системи дозволить перетворити цю суспільно-політичну сферу з джерела постійних протистоянь між політичними акторами, владою та суспільством, між сегментами такого суспільства у фактор постійного стабілізуючого впливу, то виграш від такого «перетворення» буде подвійним, адже «дестабілізуючий мінус» не тільки зникне, але й отримає додатковий «інтегруючий плюс».

Мета статті полягає у спробі змістити акцент теоретичних зусиль з практик прийняття рішень представницькими органами, на недооцінену, з точки зору консолідуючого впливу, сферу перетворення уподобань виборців у конкретні персони депутатів. На наш погляд, консенсусний вимір/потенціал політичних рішень може бути забезпечений не лише коаліційними процедурами згідно з логікою пропорційного представництва різних сегментів суспільства у владі, про які багато сказано послідовниками теорії консолідації демократії, але й самим механізмом

комплектації легіслатур – етапом, що передує функціонуванню утворених представницьких органів.

Серед загальновідомих учених, сферою дослідницьких інтересів яких є закономірності впливу електоральної системи на ландшафт та функціонування політичної арени можна назвати Дж. Сарторі, П. Норріс, А. Лейпхарта, Д. Горовіца, Х. Лінца, М. Уоллерстайна та інших. У контексті виділеної спрямованості статті на висвітлення чинника консолідації для розколотих суспільств важливо відмітити і постановку проблеми консенсусу в працях Г. Алмонда, М. Амстутца, К.-О. Апеля, Д. Аптера, Р. Даля, А. Етціоні, В.Кульмана та ін. У вітчизняній науковій публіцистиці з розкриттям певних аспектів окресленої проблематики можна виділити дослідження таких представників сучасних учених, як У. Мовчан (інституційний дизайн виборчої системи), Ю. Біденко (проблематика консенсусу та толерантності), А. Авксентьев (закономірності та наслідки застосування електоральної формули) та ін.

«Діагностика» виборчої системи та її подальше «налагодження/побудова» в бік збільшення ефективності в контексті будь-якого критерію оцінки вимагає, насамперед, цільового нормативного визначення меж застосування категорії та принципу її сприйняття. Під виборчою системою ми розуміємо інституційно оформлений механізм комплектації представницьких органів влади, що певною мірою кореспондується із підходом, який пропонує Д. Фаррелл (Farrell 2001: 4).

Специфіка запропонованого підходу до способу комплектації легіслатур полягає в оцінці здатності такого способу збільшити і участь, і відповідальність кожного окремого виборця у досягненні суспільного консенсусу. Дійсно, в ситуації, коли кроків назустріч один одному очікують від заангажованих акторів – лідерів сегментів розколотого суспільства, резервом підвищення ефективності процесу встановлення консенсусу і інтеграції суспільства може бути належним чином конвертована у владному вимірі політична позиція пересічного громадянина, ресурсний статус якого (коло привілеїв та економічних благ) не перебуває в такій залежності, як статус політичного/партійного діяча від рівня підтримки з боку мобілізованого та виділеного за примордіальними ознаками сегмента суспільства. Таким чином, можна припускати, що умовний «середній виборець» в силу вказаного рівня

залежності від ознак аскриптивної ідентичності має бути більш толерантним/консенсусоспроможним по відношенню до такого ж «середнього виборця» з іншого сегмента цього суспільства, ніж це можна очікувати від лідерів таких сегментів, які постійно і публічно експлуатують шміттівську формулу «ворог – друг» (Попков 2017: 29). Логічним наслідком цієї тези для визначеної мети є впровадження в «тіло» виборчої системи механізмів «підвищеної чутливості» до позицій саме таких «середніх виборців» та запровадження фільтрів проти подальшої політизації ліній розмежування.

Під інституційністю механізму комплектації представницьких органів мається на увазі не лише нормативна (юридична) фіксація, яка через певну декларативність та зазвичай неохопленість всіх наявних практик законодавчими приписами, схожа на філософську категорію «ідеї/належного», тоді як дійсність тяжіє до «факту/існуючого». Звісно, враховуючи регулюючу функцію права, забезпечену державним примусом, зв'язок між «існуючим» та «належним» є достатньо відчутним. «Жорсткість» такого зв'язку набуває особливого значення у світлі відміченого Дж. Сарторі спостереження про те, що порівняно з іншими елементами політичної системи, електоральними правилами легше маніпулювати в політичних цілях (Сарторі 2001). Тим не менш, достовірні результати аналізу вимагають дослідження саме наявного, в тому числі – імпліцитно, а не запланованого очікуваного.

Формування вимог до виборчої системи та описання її ознак і характеристик залежить, на нашу думку, від здатності виконувати найголовнішу функцію такої системи в розколотому суспільстві – сприяння його консолідації з метою стабілізації держави і запобігання її розпаду, тобто має виключно цільове (спеціальне) спрямування. Така консолідація має здійснюватися з усвідомленням піднятих на гору у суспільному дискурсі примордіально вмотивованих розбіжностей (Попков 2018: 113) з тим, щоб гострота такого дискурсу знижувалась ще на стадії формування інституції – суб'єкта ухвалення політичного такого рішення.

Справедливість цієї вимоги до виборчої системи пояснюється в контексті логіки аналогії з відводом стороною правового спору упередженого судді, адже розвиток конфлікту у розколотому суспільстві обов'язково пов'язаний із підривом

легітимності держави з точки зору чисельно значущого сегмента суспільства, що відчуває утиск та негативно-упереджене ставлення¹.

На нашу думку, корисність означеної аналогії для розкриття зазначеної тези яскраво ілюструється усталеною практикою Європейського суду з прав людини із застосування та тлумачення значення неупередженого суду. Так, в п. 104 рішення у справі «Волков проти України» ЄСПЛ зазначає, що існування безсторонності як відсутність упередженості та необ'єктивності «повинно встановлюватися згідно з: (i) суб'єктивним критерієм, врахувавши особисті переконання та поведінку конкретного судді, тобто чи мав суддя особисту упередженість або чи був він об'єктивним у цій справі, та (ii) об'єктивним критерієм, іншими словами, шляхом встановлення того, чи забезпечував сам суд та, серед інших аспектів, його склад, достатні гарантії для того, щоб виключити будь-який обґрунтований сумнів у його безсторонності» (Рішення ЄСПЛ). Продовжуючи дослідження співвідношення цих категорій, ЄСПЛ у п. 105 цього рішення відмічає, що «між суб'єктивною та об'єктивною безсторонністю не існує безапелляційного розмежування, оскільки поведінка судді не тільки може викликати об'єктивні побоювання щодо його безсторонності з точки зору стороннього спостерігача (об'єктивний критерій), а й може бути пов'язана з питанням його або її особистих переконань (суб'єктивний критерій). Отже, у деяких випадках, коли докази для спростування презумпції суб'єктивної безсторонності судді отримати складно, додаткову гарантію надасть вимога об'єктивної безсторонності (див. рішення від 10 червня 1996 року у справі «Пуллар проти Сполучного Королівства» (Pullar v. the United Kingdom), п. 32, Reports 1996-III)» (Рішення ЄСПЛ).

Якщо в представленій схемі під терміном «суд» мати на увазі державу в особі парламенту (уряду), а суб'єктивним крите-

рієм, відповідно, буде його політична діяльність та її вмотивованість, то об'єктивним критерієм слід вважати його склад, зокрема – спосіб комплектації.

Відтак, у разі, коли принципи формування органу влади (насамперед, парламенту) не передбачають обов'язкового (автоматичного) «вбирання у себе» **консолідованої** легітимності всіх сегментів суспільства, а тільки відтворює статус-кво, за якого відбувся чи поглибився розкол, то незалежно від наполегливості декларувань довкола «прозорості», «відповідності міжнародним стандартам» та «об'єктивного визначення волевиявлення виборців» імовірність прийняття консенсусного умиротворюючого рішення зменшується так само, як і вірогідність сприйняття легітимності цього рішення (незалежно, навіть, від його якості) – адже сегментом суспільства, який відчуває утиск, утворений орган буде ототожнюватися із домінуючим сегментом, так само, як і будь-які рішення такого органу. Такий причинно-наслідковий зв'язок має своє філософське обґрунтування в загально відомій теологічній формулі: «кожне творіння несе печатку свого творця», що у світлі досліджуваного питання може перефразувати як: **обраний не у консолідуючий спосіб колективний представницький орган в силу своєї сутності обмежений у можливості приймати консенсусні рішення.**

Більш того, імовірність запровадження державною владою, що спирається у своїй легітимності лише на привілейований і навіть, як правило, мажоритарний сегмент суспільства, рішень, спрямованих на деяку міру задоволення претензій «дискримінованого» сегмента, під тиском тих чи інших обставин, хоча й може стабілізувати ситуацію, але, на нашу думку, не може ототожнюватись із консолідацією суспільства загалом. Підґрунтям такого твердження є наочна відсутність довгострокових гарантій: якщо влада привілейованого сегмента запровадила чи підтримала дискримінаційний підхід і потім його скасувала чи пом'якшила, залишаючись при цьому в системі ідентичнісних ототожнень владою лише цього привілейованого сегмента, то подальша зміна обставин (зменшення спротиву чи зовнішнього тиску тощо) несе ризики відновлення дискримінаційних практик (можливо, у змінених формах). І така вірогідність залишатиметься вагомою допоки сфера прийняття і запровадження політичних рішень довкола розподілу культурних, економічних і

¹ Слід підкреслити, що істотним для впливу на легітимність є саме усвідомлення утиску у сприйнятті певного сегмента суспільства (суб'єктивне ставлення), а не його дійсна наявність чи «обґрунтованість»/пропорційність з точки зору панівного підходу до запровадження історично обумовленого балансу.

політичних ресурсів буде дискреційним повноваженням привілейованого сегмента.

Вказана теза узгоджується з далівською умовою виникнення «поліархії»: коли витрати від придушення тієї або іншою стороною конфлікту свого опонента починають перевищувати витрати, що виникають за толерантного ставлення до нього, адже зміна співвідношення таких витрат підштовхує і до ймовірності відходу від толерантних практик. Наразі, як зауважував один із провідних політичних дослідників Лондонської школи економіки Бернард Крік відносно вирішення конфлікту інтересів між учасниками політичного процесу, успішне укладання угоди вимагає наявності достатньої сили сторін, інакше одна з них може бути просто задавлена. Прагматизм, чи, скоріше, цинічність цього аспекту політичних відносин у розколотому суспільстві зумовлює необхідність компенсації браку міжсегментної довіри фіксацією відповідних довгострокових гарантій на конституційному рівні, зважаючи на підвищену стабільність і особливе місце Основного Закону в ієрархії нормативних регуляторів держави. Водночас ускладнена процедура змін конституційних норм, що забезпечує їхню стабільність порівняно зі звичайними законами парламенту, може використовуватися владними колами мажоритарного сегмента як політехнологічний спосіб уникати/зволікати надання таких гарантій опозиційній меншості у суспільному протистоянні задля збереження свого статусу чи можливості його зміни (покращення) у сприятливих умовах.

Наслідком запровадження такої лінії поведінки з боку еліти пануючої більшості є загроза втрати зацікавленості будь-яким міноритарним сегментом у розколотому суспільстві в участі у виборчому процесі – зовнішня «монолітність» утворених у такому випадку органів влади, які своєю структурою не відбивають всіх вагомих груп інтересів суспільства, не тільки не конвертується у широку легітимність режиму, але й підштовхує не представлений у владі сегмент (або сегмент, репрезентативність якого зумовлена виключно ситуативним балансом сил, а не як наслідок системної дії консолідуючих інститутів) до несистемних і позаконних способів артикуляції власних інтересів. Звісно, що це крок до ескалації конфлікту, а тому проведення виборів (зокрема, дострокових) і формування нового складу органів влади (у тому числі, досягнення коаліційної угоди та розподіл

портфелів в уряді) само по собі не повинно вважатись як цілком достатній спосіб «випуску соціального пару» та вичерпаність або затухання конфлікту без аналізу дійсних засад таких виборів. Самообман у цьому випадку ототожнення самого факту проведення виборів із врегулюванням конфлікту та досягненням консолідації суспільства довкола результатів виборів зумовлюється підміною у публічному дискурсі легітимності влади її легальністю, яка ґрунтується виключно на прийнятному рівні дотримання формальності процедур без з'ясування їх сутнісного впливу на забезпечення міжсегментного співробітництва.

Отже, можемо стверджувати, що у разі коли парламент своєю структурою навіть відтворює співвідношення сегментів по лініях розколу (а саме на це спрямовані рекомендації консолідаціоністів), то виборча система у кращому випадку² лише здатна відбивати органи представництва наявний розкол, залишаючи питання консолідації суспільства на рівні подальших, найчастіше кулуарних, дискусій. Звісно, парламентські дискусії між сегментами суспільства істотно привабливіше з'ясуванню відносин на вулиці, проте одне не виключає іншого, зокрема, у випадку відчуття «програшу» у дискримінованого сегмента як за результатами розподілу мандатів, так і портфелів у кабінеті. Своєю чергою, таке відчуття цілком прогнозоване, адже мажоритарність у суспільстві привілейованого сегмента зазвичай зумовлює більшість у легіслатурі, яка, у разі її достатності (для формування уряду), не тільки відновлює логіку, але й загострює протистояння – опозиційна меншість, присутність якої в парламенті ні на що не впливає, змушена знову ж таки постійно експлуатувати мобілізаційну для свого сегмента риторику. Якщо сегмент суспільства взагалі не представлений в парламенті, означена проблематика посилюється ще більше. З цього приводу доречно навести слушне спостереження Ю. Біденко, яка, аналізуючи дослідження сучасних конфліктологів, звернула увагу на їхній висновок про те, що відкриті міжгрупові конфлікти виникають

² Слід враховувати, що навіть лише через загороджувальний бар'єр та стратегічне голосування, «нарізку округів» структура парламенту з певним коефіцієнтом «викривлення» відбиває структуру суспільства.

тоді, коли взаємодія груп будується за принципом «гри з нульовою сумою» – перемога однієї сторони автоматично означає програш іншої (Біденко 2013: 30).

Дотримуємося позиції, згідно з якою не може вважатися таким, що забезпечує довготривалу та надійну консолідацію суспільства і випадок залучення (як вимушеного – через недостатність голосів у більшості, так і «примирливого», коли переслідується мета створення якомога широкій коаліції) представників інтересів дискримінованого сегмента до утвореної коаліції та навіть надання їм деяких місць в уряді – одна із умов концепції консолідації у А. Лейпхарта (Лейпхарт 1992: 86), зокрема з таких підстав:

- по-перше, залучення до коаліції (включення до складу уряду) як таке не призводить до втрати мотивації визначати свою приналежність (ідентичність) до відповідного сегмента, адже електоральна логіка зумовлює постійне підтримання у «тонусі» такого зв'язку із відповідними виборцями задля їхньої мобілізації і збереження власного статусу їхнього представника, що найбільш повно відображає архетип (аскриптивні ознаки);

- по-друге, наголошуючи на необхідності саме широкій коаліції, вчений, посилаючись на визначений У. Райдером в межах теорії ігор «принцип розмірності», відмічає при цьому, що мала коаліція легше формується, оскільки вимагає для цього узгодження меншої кількості різних позицій та інтересів. Відтак, постає логічне питання щодо мотивів, якими більшість повинна керуватися, вдаючись до «зайвого» залучення представників меншості і розділення з ними влади, у досягненні якомога більшої повноти якої полягає спрямованість політичної боротьби. На наш погляд, посилення в цій частині на співробітництво еліт сегментів є недостатнім, адже є передумовою для запровадження механізму, а не його наслідком. Своєю чергою, сутність суспільного розколу власне і передбачає відсутність прийнятого порозуміння між лідерами сегментів – якщо воно є, то або це не лідери (в тому сенсі, що не уособлюють інтересів груп протистояння), або розколу немає. У якості додаткового обґрунтування слабкості ставки на міжелітну кооперацію можна навести думку такого критика консолідації, як Пол Брас, який стверджував, що еліти, на розсудливість яких розраховують консолідаціоністи, навпаки,

зацікавлені в збереженні колективного протиборства і ворожнечі (Brass 1991: 338).

- по-третє, навіть залишаючи в дужках висловлене Д.Горовіцем слушне критичне зауваження щодо ризику деградації електоральних домовленостей через природну неприйнятність для мажоритарного сегмента погоджуватися із обмеженням своєю влади на користь меншості, що в цілому охоплюється згадуваною нами тезою про ймовірність відновлення дискримінаційних практик домінуючого сегмента у разі зміни обставин, саме укладання таких міжсегментних електоральних угод є вірогіднішою, яка залежить від результатів виборів чи їх прогнозів, тоді як у розколотому суспільстві виборча система повинна гарантовано сприяти утворенню легітимних для всього суспільства органів влади.

Висловлені застереження потребують подальшого розвитку для формулювання «технічного завдання» консенсусно-орієнтованої виборчої системи України, суспільство якої можна характеризувати як таке, що перебуває у стані розколу. Притаманна перехідному пострадянському соціуму проблематика демократичного транзиту в нашому випадку загострюється загрозами територіальної цілісності, а тому потребує більш уважного ставлення і усвідомлення наслідків імплементації тих чи інших теоретичних побудов і рекомендацій стосовно функціонування політичних інститутів. Достатнім критерієм прийнятності останніх не може бути показана ними ефективність політичної стабілізації в політиях, генеза і культурний код яких занадто відрізняються від вітчизняних. Більш того, «захоплення» зовнішнім відтворенням форм, з якими асоціюється західна розвинена демократія (наприклад, партійна система), навіть у разі певного «національного» пристосування, несе ризики підміни у фокусі уваги мети засобами її досягнення (причому, з невинуватою «аксіоматизацією» таких засобів). Як приклад такої підміни можна навести спотворення змісту терміна «реформи», що у гаслах політичних сил і суспільній свідомості поступово втратив телеологічну складову за рахунок гіпертрофічного нарощування аксіологічного підтексту – зміни не для чогось (зазвичай, влада у своїх «звітах» не дуже зацікавлена наочно демонструвати причинно-наслідковий зв'язок між запровадженими реформами та їх практичним впливом на покращення життя конкретного

громадянина, обмежуючись переліком цифр, що справляють враження саме масштабами докладених зусиль), а самоцінні – як процес заради самих себе.

ЛІТЕРАТУРА

Таагерера Р. Описание избирательных систем. URL: http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicacii_Polisa/T/1997-3-10-Taagerera_Shugart_Opisanie_izbiratelnix_sistem.pdf. (дата звернення 28.12.2014)

Farrell D. Electoral systems: a comparative introduction. Palgrave, 2001. 241 p.

Попков Д. О. Неоднорідність як атрибут сучасного суспільства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. «Питання політології». 2018. Вип. 32, (Чер 2018), С.27-34.

Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: дослідження структур, мотивів і результатів. К.: АртЕк, 2001. 224 с.

Попков Д.О. Від суспільного розколу до загроз цілісності держави. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі: матеріали XXXIV міжнарод. науч. конф.* (г. Переяслав-Хмельницький, 27.02.2018г.). Переяслав-Хмельницький, 2018, С.108-117.

Рішення ЄСПЛ у справі «Волков проти України». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_947/page2 (дата звернення 17.06.2018)

Біденко Ю.М. Демократичні інститути та громадянська толерантність як засіб консенсусного розв'язання конфліктів. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. «Питання політології». 2013. № 1091. С. 28-34.

Лейпхарт А. Со-общественная демократия. *Полит. Политические исследования*. 1992. № 2. С.86-89.

Brass, Paul R. 1991. Ethnic Conflict in Multiethnic Societies: The Consociational Solution and Its Critics. In *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*. New Delhi: Sage. 333-48

УДК 32.019.52

Лиска О.Г.

Проект «Партисипативна демократія та обґрунтовані рішення на місцевому рівні в Україні»

Осланд О.

Норвезький інститут міських і регіональних досліджень (NIBR),
ОслоМет – Осло Метрополітен Університет

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОЦІНОК НАСЕЛЕННЯ І ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД У МІСТАХ І ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Проаналізовані результати опитування, проведеного в 2017 році у рамках україно-норвезького проекту «Партисипативна демократія та обґрунтовані рішення на місцевому рівні в Україні». Досліджені особливості ставлення населення і депутатів місцевих рад в містах і об'єднаних територіальних громадах до децентралізації в Україні. Виявлені розбіжності оцінок зазначених категорій респондентів стосовно діяльності органів місцевого самоврядування. Аналізуються чинники, що впливають на різницю в поглядах.

Ключові слова: децентралізація, опитування, місцеве самоврядування, Україна, депутати місцевих рад, об'єднані територіальні громади.